http://dx.doi.org/10.18778/8088-214-0.01

Wstęp

Publikacja, którą oddajemy w ręce Czytelników, stanowi rozwinięcie i uzupełnienie – swoisty *sequel* – artykułów zebranych w tematycznym numerze „Zagadnień Rodzajów Literackich" (2014, z. 2) oraz w książce *Literatura prze-pisana. Od* Hamleta *do* slashu (red. A. Izdebska, D. Szajnert), która ukazała się nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego w 2015 roku. Tom *Literatura prze-pisana II. Od zapomnianych teorii do kryminału* jest pokłosiem drugiej edycji konferencji naukowej zorganizowanej (pod tym samym tytułem głównym) przez Katedrę Teorii Literatury Instytutu Kultury Współczesnej Uniwersytetu Łódzkiego w maju 2015 roku. I tym razem przedmiotem rozważań literaturoznawców, kulturoznawców i medioznawców z różnych polskich ośrodków badawczych miały być szczególne postaci literackiego (i nie tylko literackiego) recyklingu, twórczego pasożytowania na cudzych tekstach: renarracje, refabularyzacje, rekonwencjonalizacje, amplifikacje, kontynuacje, transpozycje tematyczne – reinterpretacje apokryficzne, pastiszowe, parodyjne. Nacisk został położony na wyeksponowanie kulturowego i/lub egzystencjalnego sensu takich intencjonalnych praktyk intertekstualnych o skonkretyzowanym odniesieniu, artykułowanego za pośrednictwem relacji między tekstami i ich aktywnymi kontekstami; na sprawczą rolę rzeczywistości kulturowej, w której pre-teksty są prze-pisywane, czyli czytane/interpretowane/pisane od nowa – na to, kto, kiedy, gdzie, dlaczego i po co je prze-pisuje. Autorzy referatów twórczo prze-pisali naszą propozycję, w mniejszym lub większym stopniu uwzględniając wskazane dezyderaty. Rozwinięte wersje wybranych wystąpień konferencyjnych złożyły się na prezentowaną monografię.

W jej pierwszej części znalazły się trzy artykuły, w których przedmiot uwagi – jedyny albo ściśle stowarzyszony z omawianym utworem – stanowi literatura naukowa: polskie literaturoznawstwo teoretyczne, historiografia i teoria pisarstwa historycznego, teksty dotyczące przede wszystkim teorii i filozofii języka. Danuta Ulicka, rozwijając projekt filologicznie zorientowanej kulturowej historii teorii, diagnozuje przyczyny nieobecności polskich teorii literatury w rodzimym i światowym obiegu akademickim oraz proponuje, by ich dotychczasowe przepisywanie – rozumiane jako użycie polegające między innymi na nieefektywnym wtłaczaniu poszczególnych ujęć w ramy dyscyplinowo-metodologiczne i w konsekwencji zużycie – zastąpić

historią napisaną na nowo. Po czym brawurowo przedstawia jeden z możliwych wariantów takiej historii w postaci kanonu równoległego czy pararelnego z tym, co funkcjonuje jako kanoniczne w globalnych archiwach teoretycznoliterackich. Złożyłyby się na ten kanon „nieużytki" polskiej myśli teoretycznej, czyli zapomniane teksty o charakterze często prekursorskim wobec tego, co znane i uznane.

Dwa następne artykuły dotyczą konkretnych utworów literackich. Ostatnia powieść Jerzego Limona (*Młot na poetów albo Kroniki ściętych głów*) to według Elżbiety Konończuk kolejna w dorobku tego autora warsztatowa powieść historiograficzna, tematyzująca metody organizacji i eksponowania wiedzy o przeszłości za pośrednictwem historiograficznych metafor – rozmaitych figur „przepisywania" heterogenicznych źródeł historycznych – oraz (jako „interaktywna historia powieściowa") angażująca czytelnika do tworzenia na ich podstawie własnych narracji. W artykule domykającym tę część książki Maria Tarnogórska przypomina o roli, jaką słynna dylogia Lewisa Carrolla odegrała i nadal odgrywa w pismach filozofów (przede wszystkim, choć nie tylko, języka), logików czy matematyków. Autorka podkreśla, że funkcjonowanie *Alicji*... w kulturze naukowej, w której nonsens traktuje się jako kategorię poznawczą, jest – poniekąd paradoksalnie – bliższe oryginałowi niż liczne literackie prze-pisania Carrollowskich arcydzieł, zapoznające albo całkowicie rugujące ten aspekt opowieści o przygodach Alicji.

Część drugą tomu otwiera artykuł Aleksandry Chomiuk spajający podejście teoretyczne z tematyką biograficzną – wspólną dla wszystkich tekstów zebranych w tym miejscu. Autorka skupia się na biografiach Jana Kochanowskiego, czyli kolejnych prze-pisaniach opartej na wątłych źródłach historii życia pisarza. Prezentuje te biografie na szerokim tle współczesnej, nader obfitej produkcji dzieł tego gatunku. Rozpoznaje stan polskiej biografistyki jako taki, w którym brak ujęć lokujących się między dwoma skrajnymi biegunami: próbą zrekonstruowania pełni cudzego doświadczenia z jednej strony i opowieściami eksponującymi plotkarsko-skandaliczny wymiar życiorysów bohaterów z drugiej. Artur Hellich z kolei przypatruje się re-konwencjalizacyjnej praktyce ironicznego prze-pisywania określonych struktur fabularno-kompozycyjnych czy matryc genologicznych w autobiografiach i wypowiedziach *quasi*-autobiograficznych. Jako swoiste *exempla* takiej praktyki prezentuje tekst Kazimierza Brandysa – rozpatrywany w związku z wybranymi ze względu na tematykę i konstrukcję podmiotu, jawnie fikcjonalnymi, wcześniejszymi narracjami jego autorstwa – oraz tekst Zofii Mitosek, konfrontowany z teoretycznoliterackimi dokonaniami badaczki.

Następne trzy artykuły przynoszą analizy pojedynczych utworów literackich. Katarzyna Wądolny-Tatar czyta *Małą Zagładę* Anny Janko jako kolejny element odsłaniania binarracji, tworzonej w dialogu z pamięcią

i twórczością matki, Teresy Ferenc, oraz innymi tekstami. W kategoriach prze-pisywania rozpatruje próbę literackiego przepracowania i artykulacji jej traumatycznego, dziecięcego doświadczenia, podjętą przez córkę w celach terapeutycznych i autoterapeutycznych zarazem. Julia Dynkowska przygląda się *Saturnowi. Czarnym obrazom z życia mężczyzn z rodziny Goya*, apokryficznej powieści biograficznej Jacka Dehnela. Analizując rozmaite funkcje pełnione w niej przez swoiste ekfrazy dzieł malarza, przekonuje o zasadności ujmowania w kategoriach apokryfu nie tylko literackich biografii postaci empirycznych, ale też owych ekfraz (i innych o podobnej konstrukcji). Leszek Karczewski odczytuje komiks *Fun Home* Alison Bechdel jako bardzo złożoną, wielopoziomową grę z konwencją autobiografii. Pokazuje, jak autorka dekonstruuje i konstruuje zarazem takie kategorie, jak podmiot; poddaje metarefleksji schematy narracyjne; przygląda się funkcjonowaniu mechanizmów pamięci; żongluje rozmaitymi aluzjami literackimi, a wszystko to po to, by stworzyć opowieść wymykającą się prostym kategoryzacjom.

Trzecia część tomu zawiera rozważania skoncentrowane wokół kwestii genologicznych, konwencji i strategii tekstowych. Otwierają ją artykuły skupione na konkretnych odmianach gatunkowych uwikłanych w relacje prze-pisywania. I tak: Anna Skubaczewska-Pniewska analizuje prze-pisywanie popularnych gatunków – szczególnie romansu i kryminału – w powieści uniwersyteckiej i pokazuje, jak współgrają one w obrębie tej konwencji z intertekstualnymi odwołaniami do teorii interpretacji czy metodologii badań literackich. Adela Kobelska charakteryzuje poznańskie „przechadzkowniki" jako gatunek prze-pisujący przestrzeń miasta w porządek tekstowy. Kontekst dla jej analiz stanowi szersza kategoria – gatunki miejskie. W kategorii tej mieszczą się tak różne formy, jak limeryki czy powieść kryminalna. Agnieszka Karpowicz zaś interpretuje *Nikiformy* Edwarda Redlińskiego: przekonuje, iż pisarz, posługując się „formami gotowymi", prze-pisując codzienność na literaturę, tyleż obnaża nieznośną konwencjonalność tej ostatniej, co eksponuje miałkość pewnej rzeczywistości społecznej. Takim formom prze-pisywania, jak parodia czy „cytaty z rzeczywistości", przygląda się Elżbieta Sidoruk, wskazując – na przykładzie twórczości Tadeusza Różewicza – mechanizmy, dzięki którym stają się one narzędziami budowania strategii satyrycznej. Autorka zwraca też uwagę na rolę rekontekstualizcji, istotną między innymi dla aktywizacji ironii jako składnika „satyrotwórczego".

W kolejnym tekście tomu Agnieszka Izdebska analizuje dyptyk powieści kryminalnych Leonie Swann, eksponując rozmaite intertekstualne gry prowadzone przez autorkę: z konwencją powieści kryminalnej w duchu Agaty Christie, strategiami odbioru, pojęciem kanonu wreszcie. Prze-pisanie jako element strategii twórczej w kulturze *open source* ukazuje

artykuł Moniki Górskiej-Olesińskiej poświęcony fenomenowi generatora poetyckiego *Taroko Gorge* Nicka Montforta, czyli praktyce, w obrębie której kolektywnemu prze-pisywaniu i modyfikacji ulegają nie tylko teksty, ale i sam kod. W artykule domykającym tom Marta Rakoczy sytuuje kwestię prze-pisywania w perspektywie nieco innej niż pozostali autorzy. Rozważa je jako jeden z aspektów samego aktu zapisywania, w kontekście materialności pisma jako prze-pisania komunikatu, zwracając uwagę na utracony walor czynności zapisu – kaligrafię.

Ani artykuły zebrane w tomie *Literatura prze-pisana. Od* Hamleta *do* slashu, ani teksty składające się na *Literaturę prze-pisaną II* nie wyczerpały poddanego pod dyskusję tematu. Dowiodły tego referaty wygłoszone podczas tegorocznej, trzeciej edycji konferencji pod tym samym tytułem. Inspiracją do nieznacznej zmiany jej formuły – przeniesienia punktu ciężkości z badań nad szczególnymi postaciami recyklingu literackiego na, z jednej strony, swoisty recykling literaturo- czy kulturoznawczy, z drugiej zaś na literaturę i inne teksty kultury prze-czytane/prze-pisane przez jej badaczki i badaczy – były przede wszystkim tezy otwierającego niniejszy tom artykułu Danuty Ulickiej. Jednakże z faktu, że na spotkaniu pod hasłem „Literatura prze-pisana III" (kwiecień 2016 roku) rozważane były również kwestie podejmowane w poprzednich latach, wnosimy, iż kwestie te są nadal aktualne i ważne dla współczesnego literaturoznawstwa, kulturoznawstwa i dyscyplin pokrewnych.

Redaktorki